

OKIRAT AZ 1848–1849-ES SZABADSÁGHARC IDEJÉBŐL

KOZÁK ALBERT

A sokoldalúan fejlett személyiség fejlődése bonyolult nevelő ráhatások eredménye. Ebben a sokrétű folyamatban a történelem jelentős szerepet játszik a tudományos világnézet kialakításában és a történelmi tudat formálásában. Adatgazdagsága, gondolati és érzelmi tartalma által igen fontos helyet foglal el a nevelési folyamatban.

A helyi adatok megismerése közelebb hozza az egyénhez az országos és egyetemes történelmi vonatkozású eseményeket, fejleszti érdeklődését, fokozza vonzalmát a minél teljesebb megismerés iránt. Ezek az adatok, mivel egy szűkebb közösség közvetlen környezetéből származnak, nagyobb érzelmi hatást gyakorolnak a személyiségre, fokozzák a történelem meggyőző erejét, erkölcsi-nevelő hatásukkal a szocialista hazafiság szellemében való nevelés fontos eszközei.

Az utóbbi időszak rendkívül gazdag adatismertetésével, ezek feldolgozásával és közzétételével halmozta el a történelmi múlt eredményeit megismerni igyekvőket. Számos olyan kiadvány – tudományos, népszerűsítő, szépirodalmi, képzőművészeti – került az olvasók kezébe, melyben egyre gyakrabban kerülnek bemutatásra a helytörténeti adatok, ezáltal alkalmat adván az alaposabb, teljesebb megismerésre.

Íme néhány gondolat, melynek kapcsán érdemesnek tartjuk az ilyen irányú kutató munka fokozását, a feltárt anyagok ismertetését és ezáltal elmélyíteni a hazai történelmi események megismerését.

* * *

Czetz János tábornok az 1848–1849-es szabadságharc kiemelkedő alakja, fontos szerepet játszott az erdélyi eseményekben, mint Bem József hadjáratának egyik szervezője, a katonai-hadi események irányítója. Levéltári dokumentumok után kutatva, a Sepsiszentgyörgyi Múzeum könyvtárában előkerült egyik rendelete, melyben az 1849 júniusi, brassói és háromszéki eseményekre utal. Mivel a helyi önvédelmi harc levéltárát a cári csapatok 1849 nyarán Sepsiszentgyörgyön megsemmisítették, Kolozsváron és más helyen megmaradt anyag utólag elveszett, érdemesnek tartjuk mind e dokumentum szövegét, mind az idézett eseményeket ismertetni.

Nyílt rendelet

Nagy Dani őrnagy számára, ki ezennel megbízatik – miután Gál Sándor ezredes úrtól vett utasításoknak megfelelt legyen – azonnal Bem altábornagy és fővezér úrhoz sietni, ötöt a Brassónál és Háromszéken történt eseményekről mint szemtanú felvilágosítandó. Meghagyatik az illető katonai és térparancsnokságoknak, hogy ezen cél elérhetésére minden lehető segedeszközökkel legyenek. Kelt Kolozsvár június 27-kén.

Czetz János
tábornok¹

Az 1848–1849-es szabadságharc idején Háromszéken az események sajátos, önálló úton fejlődtek tovább, ez a folyamat a Habsburg-ellenes népi önvédelemhez, fegyveres felkeléshez vezetett. Azonban a forradalom általános helyzete, a téli és tavaszi sikeres hadjárat ellenére, egyre kilátástalanabbá vált.

A bécsi udvar meggyőződve arról, hogy a maga erejéből nem tudja a forradalmat, a szabadságharcot belátható időn belül elfojtani, 1849 április 26-án hivatalosan is kérte az orosz haderő segítségét. Válaszként a cár május 24-én elrendelte a Havasalföldön és Moldvában, valamint az Ukrajnában állomásozó orosz csapatoknak az intervenció megindítását², Czetz János figyelmeztette a parancsnokokat, hogy értesülései szerint az osztrák haderő, valamint a cári intervenciók hadsereg május 30-án fog támadni a Tömösi-szorosnál és Besztercénél.³ A támadás június 18–19-én be is következett.

Gál Sándor főparancsnok az eseményekről, június 20-án, Kézdivásárhelyen kelt, s Udvarhelyszék kormánybiztosához küldött jelentésben a következőképpen ír:

„Határainkon az orosz mozgalmak már megkezdődtek. Tömösi-szorosnál tegnap már huzamos harc folyt, hol az ellenség visszaverették. Az Ojtozi-szorosnál is már nagy erő mutatkozik. Én Csík- és Háromszéken a kellő intézkedéseket megtettem... egy mozgó honvéderővel, amely 1000 gyalog, hétszáz lovas és hat ágyúból áll, akármelyik székelyföldi szoros megtámadtassék, azonnal megjelenni sietek. Jelenleg az Ojtozi-szoros irányában állok, mivel ez fenyegettetik”.⁴

Június 19-én Tömösnél megindított támadást több rendben is visszaverte a Kiss Sándor ezredes által vezetett hadosztály, melyben, főleg a korábbi ütközetekben megedződött, háromszékiek is nagy számban szolgáltak.

20-án, hajnali 4 órakor támadtak a cári csapatok, amelyeket négy alkalommal vertek vissza, de aztán a csata elveszett. Ezáltal, az ellenség előtt megnyílt az út Brassóba, s azt el is foglalta. De közben a felbomlott VI. hadosztály egy kis része Tóth Samu százados parancsnoksága alatt a brassói Fellegvárba vonult fel 4 ágyúval, míg a többség Háromszék és Udvarhelyszék felé húzódott vissza. A Tömösi szorost védő háromszéki zászlóaljából több mint 300 közlegény és tiszt halt meg, s a sebesültek száma legalább 200-ra tehető; a fogságba esett védők száma 150 lehetett, köztük volt a sebesült Kiss Sándor ezredes is.⁵

A Tömösi- majd a Törösvári-szorosok védelmének a kényszerű feladása fontos mozzanata a korabeli hadieseményeknek, ugyanis, mivel sem Bem,

sem pedig Gál Sándor nem nyújtottak megfelelő segítséget, a védők kénytelenek voltak a szorosokat feladni. A brassói vár bevétele után a cári csapatok kihasználva a kedvező alkalmat tovább folytatják útjukat a háromszéki ellenállási góc felszámolására és a kézdivásárhelyi hadiipari központ megsemmisítésére. Június 23-án a székely előőrs Kökösnél tartóztatta fel az ellenséget, majd 1500 főnyi gyalogos, félszázad huszár s két ágyúval felszerelt tüzérség érkezett. Gábor Áron személyesen irányította a tüzérséget; a gyalogság és huszárság azonban olyan kevés volt, hogy az ellenfél nyomását tovább nem bírta és meghátrált.⁶

Ezt követően 24-én a cári csapatok elfoglalták Sepsiszentgyörgyöt, majd 25-én Kézdivásárhelyt, az Ojtozi-szoroson betört haderő egyesülve a dél-nyugatról érkezővel, feldúlta a kézdivásárhelyi hadi gyárakat.

Június 25-én a Tusnádi-szorosnál Gál Sándor nyílt parancsot intézett a „Székely Nemzethez”, amelyben elrendelte, hogy minden 30 éven aluli fegyverfogható férfi siessen a Nyerges-tető alatti táborba, hogy az ellenséget kiűzhessék egy sikeres ellentámadás megindításával: „Hol táborommal megjelenek, keljen fel a nép fejszével, kaszával, lándzsával... Jelszavunk, inkább becsületesen halni, mintsem gyáván élni!”⁷

Íme azon események, melyekről Nagy Dani őrnagy tájékoztatta Bem Józsefet. Mennyire fontos volt a küldetés bizonyítják a következő időszak harcai is. A nép ismét bebizonyította, hogy szabadságáért mindenre képes, újra csatarendbe állt, július közepére újra összeállt a székely haderő, hogy a harcot tovább folytassa, Bem utját virággal szórták tele, amikor július közepén seregével ismét bevonult Háromszékre.⁸ De sajnos az eseményeket már nem lehetett feltartóztatni, a szabadságharcot a reakció elfojtotta.

*

Czetz János 1822 június 8-án született Gidófalván (Kovászna megye). Édesapja a II. székely huszárezred kapitánya volt, első szülött fiát is katonai nevelésben kívánta részesíteni. Már tizenhárom éves korában Bécsbe került. A wienernerustadi katonai akadémián sajátította el a haditudományokat. Bécsben számos, fényesnél-fényesebb lehetőség adódott számára, mégis visszavágyott hazájába. Marosvásárhelyt kapott hadnagyi beosztást a „császári és királyi Tursky lovag serezhadban”. Itt, 1844-ben írta meg Magyar Hadnyelvtan című munkáját, melyben a következőképpen ír:

„Jeles katonáim! Utánam! Én derék seregek elején leszek s bízik benne, hogy próbált vitézségtek által diadalmat nyerünk. Ellenségünk számos és erős ám, de mutassuk meg neki, hogy bátorsággal felülhaladjuk!”⁹

1846-ban Bécsbe helyezték. Itt érte az 1848-as szabadságharc kezdete. A forradalmi megmozdulások hírére hátat fordított a császári hadseregnek és a forradalom szolgálatába állt. Századosi majd őrnagyi rangot kapott. Amikor Bem tábornok megérkezett Erdélybe, Czetz János lesz a jobb keze. Decemberben már alezredes, 1849. március 29-én Bem javasolja, hogy ezredessé léptessék elő, majd amikor Bem a Bánátba kerül, az erdélyi főparancsnokságot átadja Czetz Jánosnak és „generálisi hivatalra” terjeszti fel, addigi hű szolgálataiért és a csatatéren szerzett érdemei elismeréséül. Rátermettsége, nagyszerű szervezési készsége, önfeláldozó munkája az erdélyi forradalmi hadsereg újjászervezésében, a szétszórt erők újraegyesítésében fontos szerepet kaptak.

A szabadságharc elfojtása után Czetz János honvéd tábornokot az aradi véstörvényszék kötél általi halálra ítélte. Felségsértés vádjával, rebellióval, felforgató tevékenységgel vádolták, elkobozván javait is.

1850 tavaszáig bujkált, katonái rejtegették, majd urasági inasnak álcázván magát Pesten és Bécsen át Hamburgba emigrált. Ott írta meg, német nyelven Bem's Feldzug in Siebenbürgen in den Jahren 1848 und 1849 (Bem erdélyi hadjárata 1848–1849-ben, Hoffmann und Campe cég kiadása, Hamburg, 1850) című munkáját. Majd Párizsba vitte útja, hol tagja lett a magyar emigránsok első választmányának. 1851-ben egyik aláírója annak az emlékiratnak, amelyet a francia kormánynak adtak át, tiltakozván Magyarországnak az osztrák birodalomba való bekebelezése ellen.

Habár a forradalmár Czetz János soha nem mond le álmáról, hogy a forradalom győzedelmeskedni fog, a sok megpróbáltatás és kilátástalanság lassan kiábrándulttá teszik.

Egy spanyolországi útja során Sevillában ismerkedik meg de Rosas tábornok, argentin nagykövet lányával, akit 1860-ban feleségül vett, majd 1861-től Argentínában telepedett le.

Új hazájában, Dr. Juan Czetz földmérnöki diplomát szerez. Az ő nevéhez fűződik Argentína topográfiajának elkészítése. Közreműködik az argentin hadsereg fejlesztésében, megszervezi a katonai térképészeti intézetet és részt vesz Argentína első katonai Akadémiájának, a Collegio Militar létrehozásában is.

1896-ban vonult nyugdíjba. Hazájától távol sem feledkezett meg szülőföldjéről, állandó levelezésben áll barátaival, az emigrációban levő forradalmárokkal. Még aggkorában is, 1902 októberében Buenos Airesből arra int, hogy lényeges kérdés marad „a románokkal és a balkáni szláv népekkel való kiegyezés...”¹⁰

Mozgalmas, fordulatokban gazdag életútja 1904 szeptember 6-án ért véget.

JEGYZETEK

¹ Sepsiszentgyörgyi Múzeum Könyvtára, 1848–1849-es okiratgyűjtemény.

² EGYED ÁKOS, *Háromszék 1848–1849*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979, 214. oldal.

³ Kolozsvár-Napocai Állami Levéltár, Udvarhelyszék levéltára, 938/1849.

⁴ u.o. 1339/1849.

⁵ EGYED ÁKOS, i.m., 214.

⁶ EGYED ÁKOS, i.m., 215.

⁷ Sepsiszentgyörgyi Múzeum Könyvtára, 1848–1849-es okiratgyűjtemény.

⁸ BAKK ENDRE, *Szentkatolnai, Kézdivásárhely és az ottani Jancsó családok története*, Kézdivásárhely, 1896, 400. oldal.

⁹ NEMESKÜRTY ISTVÁN, „Kik érted haltak szent Világszabadság!” *A negyvennyolcas honvéd hadsereg katona forradalmárai*, Magvető Zsebkönyvtár, Budapest, 1977, 38 oldal.

¹⁰ NEMESKÜRTY, i.m., 423. oldal.

BIBLIOGRAFIA

1. VICTOR CHERESTEȘIU, CORNELIA BODEA, BUJOR SURDU, CAMIL MUREȘAN, CONSTANTIN NUȚU, ACAȚIU EGYED, VASILE CURTICĂPEANU: *Din istoria Transilvaniei*, vol. II., Editura Academiei R.P.R., București, 1961.
2. *Revoluția de la 1848 în țările române*, Culegere de studii, Editura Academiei R.S.R., București, 1974.
3. *Revoluția de la 1848—1849 din Transilvania*, vol. I. Editura Academiei R.S.R., București, 1977.
4. ORBÁN BALÁZS, *A székelyföld leírása*, III. kötet, Pest, 1867.
5. NEMESKÜRTY ISTVÁN, „Kik érteid haltak szent Világszabadság!” *A negyvennyolcas honvéd hadsereg katona forradalmárai*, Magvető Zsebkönyvtár, Budapest, 1977.
6. NAGY SÁNDOR, *Háromszék önvédelmi harca, 1848—1849*, Kolozsvár, 1896.
7. EGYED ÁKOS, *Háromszék 1848—1849*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1979.
8. BAKK ENDRE, *Szentkatolnai, Kézdivásárhely és az ottani Jancsó családok története*, Kézdivásárhely, 1896.

**DOCUMENT DIN TIMPUL REVOLUȚIEI BURGHEZO-DEMOCRATICE
DE LA 1848—1849***Rezumat*

Czetz János, unul dintre reprezentanții de seamă ai revoluției burghezo-democratice de la 1848—1849, într-un ordin emis la Cluj la 27 iunie 1849, îl trimite pe maiorul Gál Dani la generalul Bem, ca să-l înștiințeze despre evenimentele din iunie 1849, petrecute la Brașov și în Trei Scaune, unde armata revoluționară a dus lupte grele cu trupele țariste, care au venit să înăbușe rezistența revoluționară. În continuare sînt prezentate în lucrare cîteva date biografice ale generalului Czetz, care pînă în ultimele clipe ale vieții sale, a servit cauza revoluției.

HUNGARICA

VICTOR CHERESITSKI, GORNA A BOVA, BUDA, BUDAPEST, HUNGARICA. CONSTANTIN IULIU, ACAD. ROM. DE SCIINTE, BUCURESTI, ROMANIA.

Újult vendéglát

Vagy Dani ösregg, seaman, hi
 ennel megöröszte mint a
 Gal. Gando, eridek, irkál, pól.
 ntandásként megfektet kégya
 azzonnal. Remél, allátó nagy
 is. Góczyer, írka, szeta, ette
 a Brazionát is. Harsomjétes
 körkint. eseményekről mint
 fremtan. felvilágosítandó.
 meghagyat az, illető tala
 na. is. Kégy, románok, kőgát,
 nat, hágy, egy, vil, kerketse
 re mind. lehető, segedel
 tőzget, legyenek. Góczyer
 lovai, január 27. 1891.

1891
 Remél, Gal. Gando, megöröszte mint a
 ha a Harsomjétes, kőgát, nat, hágy, egy, vil, kerketse
 re mind. lehető, segedel tőzget, legyenek. Góczyer
 lovai, január 27. 1891.
 Góczyer, lovai, január 27. 1891.

5. Rev
 2. Rev
 4. OR
 2. NE
 6. NA
 7. EG
 8. BA
 4. la
 Dani
 la Bra
 tatho
 latoro
 4. la

Latta o' kirjassuun... Jordan
 Jունի 29. 877 areti-poges
 neysecur... rōyfor
 aarir Gane
 Jōhann...
 Latta vērārkeby Luimms
 30 Jun 1877 J AX eläpogē
 Raport...
 hiällil...
 Mar...
 J...
 J...

